Rodica GRIGORE

Universitatea „Lucian Blaga“ din Sibiu, Facultatea de Litere şi Arte
„Lucian Blaga“ University from Sibiu, Faculty of Letters and Arts

Evelyn Waugh. Trecutul, între nostalgie şi luciditate

Evelyn Waugh. The Past between Nostalgia and Lucidity

This essay analyses some aspects of Waugh's fiction, being centered upon two of his novels: *A Handful of Dust* and *Brideshead Revisited*. Considered either one of the most significant British novelists of his time or some kind of an outsider and peripheral literary figure, Evelyn Waugh succeeds in making up powerful conflicts and convincing characters. Most important, his fiction has always one ever-present preoccupation, mainly the implications of the past, interpreted, from the point of view of the characters or of the author himself, from two perspectives: nostalgia and lucidity.

Keywords: British fiction, past, nostalgia, lucidity, Catholicism

Institution's address: B-dul Victoriei, nr. 5-7, Sibiu, 550024, România, tel: +40-(269) 21.55.56, fax: +40-(269) 21.27.07, e-mail: *litere@ulbsibiu.ro*, web: http://litere.ulbsibiu.ro

Personal e-mail: *rodica_grigore@yahoo.com*

Am să-ţi arăt frica dintr-un pumn de ţărână
(T.S. Eliot, *Ţara pustie*)

În jurul vârstei de patruzeci de ani, romancierii, cel puţin aceasta e părerea unuia dintre ei, înregistrată ca atare într-un cunoscut jurnal din anul 1944, fie devin profetici – într-un mod mai mult sau mai puţin evident –, fie ajung la stilul de natură să le caracterizeze pe de-a-ntregul opera. În cazul lui Evelyn Waugh se pare că s-au petrecut ambele fenomene, iar faptul este evident mai cu seamă în *Întoarcere la Brideshead (Brideshead Revisited)*, romanul pe care l-a publicat în 1945. Cel dintâi roman al lui Waugh, *Decline and Fall*, a apărut în anul 1928, iar ultimul, *Unconditional Surrender*, în 1961. De-a lungul activităţii sale literare, scriitorul, considerat, nu o dată, a fi „cel mai talentat autor satiric” din spaţiul cultural britanic, a publicat cincisprezece romane, un volum de povestiri, câteva cărţi de călătorie şi alte câteva eseuri în cheie accentuat biografică, despre Edmund Campion şi Ronald Knox.

Folosind o serie de teme şi procedee pe care le putem regăsi şi în alte romane ale sale, dacă ar fi să amintim, aici, doar satirizarea înaltei societăţi britanice a anilor '20–'30 ai secolului trecut, ajunsă, din punctul de vedere al multora, la un accentuat nivel de degradare, aspect prezent în mai toate creaţiile lui, de la *Decline and Fall* (1928) sau *Vile Bodies* (1930), la *Scoop* (1938) sau *Brideshead Revisited*, Evelyn Waugh aduce în prim-planul cărţii *Un pumn de ţărână* (1934) povestea unui tânăr cuplu, aflat în posesia domeniului Hetton, Tony Last şi Lady Brenda, locuind la o reşedinţă pe care emancipata Brenda o consideră urâtă şi gotică, dar care va constitui şi cadrul unde se va reprezenta scena finală a despărţirii celor doi, în urma neaşteptatei aventuri a Brendei cu un tânăr lipsit de farmec, de ocupaţie şi, mai ales, de bani, John Beaver, şi mai cu seamă în urma tragicei morţi a unicului fiu al soţilor Last, micul John Andrew.

Privit drept „unul dintre cele mai tăioase şi reci romane din literatura britanică a secolului XX”, datorită modului în care autorul ştie să se folosească de toate resursele satirei, dar şi graţie umorului pe care scriitorul intuieşte perfect când trebuie să-l introducă în text, *Un pumn de ţărână* reprezintă, la un alt nivel al interpretării, şi modul în care Waugh înţelege să se raporteze la literatură – nu doar la cea britanică, dar mai ales la aceasta. Astfel, titlul însuşi al cărţii este inspirat de o cunoscută sintagmă din *Ţara pustie*, epigraful romanului fiind reprezentat, de altfel, chiar de câteva versuri din capodopera lui T. S. Eliot, poem cu care cartea lui Evelyn Waugh are şi alte legături, poate mai puţin evidente la prima lectură, dar esenţiale atât pentru mesajul de ansamblu al acestei creaţii, cât şi pentru concepţia estetică a scriitorului. Pentru că, dacă *Ţara pustie* vorbeşte, cu mijloacele proprii marii poezii, despre decăderea vechilor mituri ale fertilităţii şi transformarea lor în manifestări moderne de divinaţie, cum ar fi citirea cărţilor de tarot, în *Un pumn de ţărână*, ghicitoarea, învestită cu mari puteri de către clientela sa feminină, nu face decât să citească viitorul – adică, mai exact, să repete impasibilă aceleaşi şi aceleaşi fraze doamnelor din înalta societate dispuse s-o asculte – din tălpile celor care o vizitează şi, mai ales, o plătesc.

Apoi, poemul lui Eliot aduce, subtextual, în discuţie figurile simbolice ale celebrului ciclu arthurian, punându-le în relaţie şi cu străvechile ritualuri celtice, de care vechea lume a Albionului era influenţată. Iar romanul lui Waugh ne oferă, la rândul său, un alt mod de raportare la aceleaşi imagini, căci Tony Last este noul rege Arthur, Brenda e, cum altfel, Guinevere, iar Beaver devine, evident, în acest context, un modern şi demn de dispreţ Lancelot... Desigur, în *Un pumn de ţărână* este vorba nu numai de o versiune modernă, ci, mai ales, de una complet degradată, dacă avem în vedere că până şi camerele demodate şi nefuncţionale de la Hetton poartă denumiri ce reiau numele personajelor din versiunea victoriană pe care o oferă Tennyson istoriei lui Arthur, şi care nu făcuseră altceva decât să le reia pe cele ale eroilor lui Thomas Malory, din *Moartea regelui Arthur* (1470): Elaine, Mordred, Gawain şi Bedivere, Lancelot, Perceval, Galahad, Morgan le Fay. În cele din urmă, dar nicidecum în ultimul rând, într-un mod asemănător celui pe care îl folosea T.S.Eliot pentru a compara imaginea Londrei, celebrul Unreal City, cu vechea demnitate a oraşelor legendare cum ar fi Ierusalimul, Atena sau Alexandria, toate, acum, intrate la rândul lor într-un con de umbră şi din această cauză, devenite şi ele ireale, romanul lui Waugh se încheie cu imaginea lui Tony Last pierdut în jungla amazoniană, ţinut în viaţă de un excentric personaj, domnul Todd, doar pentru a putea să-i citească acestuia la nesfârşit şi cu voce tare romanele lui Dickens, asemenea unui nou cavaler plecat în căutarea Graalului, dar sfârşind învins, fără a putea descoperi Graalul său, mult visatul Oraş (care se dovedeşte, astfel, a fi la fel de ireal pentru el), noul El Dorado care să-i ofere o posibilitate reală de salvare spirituală.

Sistemul textual alcătuit din numeroase aluzii şi trimiteri literare cu care avem de-a face în Un pumn de ţărână rămâne greu de egalat în literatura engleză a perioadei respective, Evelyn Waugh însuşi nemaiîncercând, în cărţile sale ulterioare, să repete această experienţă şi acest act de virtuozitate artistică. De altfel, impresia livrescă nu devine niciodată obositoare sau excesivă în paginile romanului de faţă, deoarece autorul alternează stilurile folosite, neezitând să mizeze mult – şi pe bună dreptate – pe resursele comicului de situaţie şi de limbaj. Astfel, rămâne cu adevărat antologic pentru orice corpus de texte dedicat strategiilor comicului fragmentul dedicat călătoriei „de plăcere" pe care Tony Last o întreprinde la mare (în extrasezon!) cu scopul declarat de a-i furniza Brendei motive suficiente şi bine îndreptăţite pentru divorţ, mergând la Brighton însoţit de o tânără special aleasă si instruita în acest scop – dar, fatalemente şi spre marea lui iritare – şi de fiica acesteia, o mică (dar mai mult decat reală!) pacoste, precum şi de doi detectivi, însărcinaţi să ia notiţe în toate momentele cheie ale voiajului, pentru a putea, astfel, să instrumenteze viitorul proces de divorţ care, în lumea bună londoneză, nu avea cum să nu utilizeze astfel de tactici – utile, ca să spunem adevărul până la capăt, atât ziariştilor însetaţi, ca întotdeauna, de senzaţional, cât şi protagoniştilor care ajungeau, în acest fel, la o celebritate mondenă indiscutabilă... Cât despre secţiunea finală a romanului, aceasta reprezintă un excelent exemplu de colaj modernist, prezentând, intercalat, episoade centrate pe suferinţele pe care le îndură Tony în jungla amazoniană, iar pe de altă parte, atitudini mondene ale Brendei, aflată la Londra, în mijlocul micului ei cerc, desigur, la fel de monden, iar în alt plan, să juxtapună replicile din Parlament ale lui Jock Scott-Menzies referitoare la importul de carne de porc pentru tradiţionalele plăcinte englezeşti cu încăierarea (a cărei miză era aceeaşi carne de porc) între indienii care-l însoţeau pe Tony Last în nebunească lui expediţie. Esenţial rămâne, însă, amănuntul că Evelyn Waugh reuşeşte să fie, ca autor, extrem de natural în tot acest demers – nu lipsit de primejdii, dintre care, probabil, cea mai mare ar fi fost căderea în caricatură şi ridiculizarea la extrem a personajelor – şi să păstreze echilibrul între elementele livreşti şi fragmentele cu accentuat caracter comic, fără să uite, nici o clipă, să fie dur şi extrem de neiertărtor cu privire la întreg modul de viaţă al acestei societăţi londoneze, poleite în exterior, dar găunoase în interior, majoritatea reprezentanţilor ei nefiind cu nimic mai prejos în cruzime şi în nepăsare faţă de sălbaticii din triburile amazoniene sau faţă de tiranicul şi dezaxatul domn Todd. Antologică rămâne, în acest sens, reacţia Brendei la auzul veştii că John a murit, convinsă, pentru o clipă, că e vorba despre iubitul ei John Beaver şi exclamând „Slavă Domnului!" atunci când realizează că cel decedat era, de fapt, fiul său, John Andrew...

Un pumn de ţărână are, însă, şi un final alternativ, care oferă o viziune mai senină cu privire la soarta lui Tony Last, a Brendei şi a mariajului lor. Astfel, Tony revine din călătorie şi regăseşte, la un Hetton modernizat, o Brenda cuminţită şi iubitoare. Cu toate acestea, seninătatea finalului e doar parţială, căci Tony va închiria, sub o identitate falsă, garsonieră pe care Brenda o avea la Londra, sugestia textului fiind, desigur, aceea că, în fond, camera ar putea fi folosită, de acum încolo, şi de el, în acelaşi mod în care o folosise ea împreuna cu John Beaver, căci tentaţiile oraşului, real sau ireal, fie el Londra sau El Dorado sunt inepuizabile... Tony rămâne, desigur, singurul capabil, cel puţin în anumite momente, să unească lumea spirituală şi profundă a mitului cu aceea a strălucitoarei dar găunoasei societăţi londoneze, întrucâtva la fel ca şi Basil Seal din *Black Mischief*, numai că, spre deosebire de acesta, personajul din *Un pumn de ţărână* va fi mereu victima, nu creatorul circumstanţelor care-i marchează existenţa. Iar dacă soarta lui este, în mijlocul oamenilor care-l înconjoară, cea prezentată de Waugh în acest roman, e dovada că această lume are nevoie, cu orice preţ, de o înnoire decisivă şi de o renaştere spirituală, de o înţelegere reală a faptelor şi, mai ales, a semnificaţiei lor reale.

În ceea ce priveşte receptarea de care a avut parte *Întoarcere la Brideshead*, unul din romanele ulterioare ale scriitorului britanic, opiniile criticii literare şi ale

cititorilor au fost extrem de divergente, mergând de la declararea acestei cărți drept capodopera lui Waugh și chiar a întregii perioade ce a urmat imediat după Războiul Mondial (de altfel, autorul însuși considera acest roman „magnum opus"), până la etichetarea ei ca etalon absolut al literaturii de rang inferior din Anglia postbelică. Cu acțiunea întinzându-se, practic, între cele două războaie mondiale, *Întoarcere la Brideshead* beneficiază de un interesant artificiu de construcție, constând în prezența unui narator, Charles Ryder (de altfel, romanul este chiar subintitulat *Amintirile sacre și profane ale căpitanului Charles Ryder*) manieră narativă comparată, uneori, deși doar parțial, cu aceea din *La răscruce de vânturi*. Acest narator dă de la bun început impresia de credibilitate – și de creditabilitate – provocând, încă din primele pagini, simpatia cititorului. Amintirile sale sunt determinate de popasul pe care unitatea militară pe care o comandă îl face, pe când el a ajuns la treizeci și nouă de ani și e implicat în acțiunile militare ale conflagrației mondiale, tocmai la Brideshead, reședința de care, cu ani în urmă, fusese extrem de legat, datorită prieteniei sale cu Sebastian Flyte, o afecțiune ce le-a marcat amândurora anii de studenție de la Oxford, dar și pe cei care vor urma. Căci, din ziua când îl întâlnește pe fermecătorul și dezinvoltul Sebastian („fermecător de frumos, cu acea calitate prezentă la ambele sexe, la vârsta primei tinereți, care parcă strigă în gura mare după iubire și se ofilește la prima adiere de vânt rece"), viața lui Charles nu va mai fi la fel. Nu doar pentru că începe să trăiască sub fascinația permanentă pe care tânărul (nobil și extrem de bogat) o exercită asupra sa, prin glumele lui, dar și prin simpaticul ursuleț de pluș, Aloysius, de care e nedespărțit, ci și pentru că Sebastian îl duce să viziteze domeniul de la Brideshead, reședința familiei sale. Iar Brideshead, cu fântânile, cu aleile și cu capela sa catolică neobișnuită și impozantă reprezintă, într-adevăr, pentru Charles, mai ales în acea vară minunată în care ajunge pentru prima dată acolo, un adevărat tărâm fermecat, o lume paradisiacă, dar căreia nu reușește, acum, să-i observe umbrele – care, după cum va constata, nu sunt deloc puține. Căci părinții lui Sebastian s-au despărțit, neoficial, cu ani în urmă, iar mama, Lady Marchmain, alege să-și educe copiii în cel mai accentuat spirit catolic, religie de care tatăl, Lord Marchmain, nu era deloc legat. De aici, desigur, numeroase tenisuri, pe de o parte între părinții despărțiți și noul lor anturaj, iar pe de alta chiar între copiii lor, fiecare dintre aceștia alegând să practice un catolicism mai mult sau mai puțin „eretic". Dar, mai cu seamă, toate acestea duc la un puternic conflict în sufletul sensibilului Sebastian, cel care, după ani de zile, neputând pune nicidecum în acord tendințele contrare între care era permanent disputat, se va refugia în alcool, iar finalmente va încerca să-și găsească liniștea într-o mânăstire din nordul Africii. În vreme ce Charles, reîntâlnind-o, tot după ani de zile, pe Julia, sora lui Sebastian, speră să poată trăi, măcar acum, alături de ea, iubirea de care, cu ani în urmă, nu țînuseră seama. Numai ca acum sunt amândoi căsătoriți, Lady Marchmain nu mai este de mult, iar Lord Marchmain a revenit și el la Brideshead, refugiul temporar al celor doi îndrăgostiți, pentru a-și găsi liniștea ultimelor ceasuri de viață. În plus, prezentul, din perspectiva căruia Charles rememorează totul, este marcat de războiul mondial, existența tuturor celor implicați în aceste întâmplări nu mai e (nici nu mai poate fi) la fel ca înainte, anii au trecut și până și Brideshead nu mai e același loc al fericirii și al liniștii paradisiace.

S-a discutat mult, în legătură cu acest roman, la fel ca și cu majoritatea scrierilor lui Waugh, pe de o parte despre problema catolicismului (să nu uităm că autorul însuși s-a convertit la catolicism, aspect ce marchează și alte opere ale sale, cum ar fi romanele *Helena* – 1950, *Men at Arms* – 1952, ori *Unconditional Surrender*), elementul ce determină marea majoritate a acțiunilor familiei lui Sebastian, ajungând chiar să-l influențeze și pe Charles, iar pe de altă parte despre afecțiunea dintre Charles și Sebastian, comparațiile mergând, în acest din urmă caz, până la punerea alături a acestei cărți cu *Maurice* de E. M. Forster. Dar *Întoarcere la Brideshead* nu este *Maurice* și nici Evelyn Waugh nu e Forster, deși e adevărat că prima parte a romanului, axată pe prietenia celor doi tineri studenți e mai bine realizată și mult mai convingătoare decât cea de-a doua, unde accentul e pus pe iubirea lui Charles pentru Julia, nu o dată, descrierile acestei pasiuni căzând, însă în clișeu sau limitându-se la simpla convenție literară, consacrată ca atare, a vremii. Pe de altă parte, este evident la o lectură atentă că scriitorul a intenționat să realizeze, aici, și o comparație între fericiții ani '20 și atmosfera calmă de la Oxford, și perioada războiului, care afectează, într-un fel sau altul, direct sau indirect, viața tuturor personajelor. În acest context, verile senine petrecute în campus de grupul de tineri din care se remarcă mereu frumosul și tonicul Sebastian, sau plimbările aceluiași Sebastian împreună cu Charles și cu plușatul Aloysius pe drumurile ce duc la Brideshead, castelul aflat parcă sub stăpânirea impozantei Lady Marchmain și sub vraja imponderabilei Julia, au darul de a configura un soi de inedită vârstă de aur, a inocenței depline și a fericirii incapabile (și / sau deloc doritoare!) să întrevadă umbrele ce o pot pândi la tot pasul și cu atât mai puțin plictiseala care, mai târziu, la fel ca și în unele scrieri ale lui Graham Greene, va săpa din ce în ce mai adânc la temelia, aparent atât de solidă a acestei lumi strălucitoare și senine. Iar din perspectiva lui Charles Ryder deja matur, totul reprezintă un soi de vis etern al unei adolescențe și ea etern fericită, pusă în totală opoziție cu apăsătoarea companie a camarazilor de pe front. Formula aceasta apare, în proza lui Waugh, și în *Sword of Honour*, trilogia ce se oprește din nou, ca punct de referință esențial, asupra anilor celui de-al Doilea Război Mondial, de astă dată, însă, cu un accentuat spirit satiric, atingând, în unele puncte, chiar sarcasmul, aproape absent din *Întoarcere la Brideshead*, carte dominată de nostalgia după anii fericiți, comparați subtextual, parcă la tot pasul cu inocența de dinaintea păcatului

originar. Desigur, atitudinea de idealizare a anilor fericiți din viața câtorva personaje care, cu timpul, vor deveni din ce în ce mai supuse condiționărilor de tot felul ale epocii în care vor ajunge să trăiască exprimă, la mai multe niveluri ale interpretării, atitudinea generală a autorilor britanici ai vremii, marcați ei înșiși de sentimentul din ce în ce mai acut al alienării, dar și de schimbările determinate, în Anglia și nu numai, de factorii economici și sociali, tot mai importanți în perioada postbelică.

Evelyn Waugh a protestat adesea împotriva caracterizării generale a operei sale, mai ales a cărților lui de început, drept satire sociale, argumentând prin aceea că satira în sine, și cu atât mai mult cea de esență socială, este practic imposibilă într-o societate care nu mai e capabilă să ofere o normă sau un set de norme de comportament general acceptate sau, cel puțin, acceptabile. Desigur, punctul de vedere al autorului a fost susținut cu toată convingerea, ajungând, astfel, să convingă și o parte a criticii literare, numai că, totuși, e greu să receptăm adecvat romanele lui Waugh în lipsa abordării, fie ea și tangențială, a aspectelor satirice ori fără a ne raporta la procedeele perfect mînuite de scriitor ale parodiei, iar aceste lucruri sunt evidente nu doar în *Un pumn de țărână,* ci și în *Black Mischief* sau *Scoop*, iar pe alocuri chiar și în *Brideshead Revisited*. Cu toate acestea, ceea ce individualizează maniera de a scrie a lui Waugh este mai cu seamă faptul că e greu de stabilit întotdeauna cu precizie dacă e neapărat vorba de satiră în sensul consacrat al termenului, câtă vreme autorul nu încearcă niciodată să aducă în prim plan accente de indignare morală sau să se folosească de modelul cunoscut al unei comedii de moravuri *sui-generis*, rămânând, mai cu seamă la nivelul naratorilor săi, pe o poziție de regulă neutră sau voit credi(ta)bilă, sau ascunzându-și, ca autor, eventualele accente de simpatie sau de antipatie, în spatele unei relatări voit impersonale, așa cum încearcă, cu mai mult sau cu mai puțin succes, să adopte și Charles Ryder, în *Întoarcere la Brideshead*. Cu toate acestea, accentele satirice, parodice, comice sau sarcastice nu lipsesc nici din această carte, dacă e să ne gândim doar la modul în care ciudatul tată al lui Charles e prezentat, sau la atitudinea pe care tot acesta o are față de fiul său și cheltuielile tânărului student la Oxford, pe care, împotriva așteptărilor, îl cadorisește doar cu un bine garnisit set de sfaturi părintești, bune, fără îndoială, dar, cu siguranță, insuficiente pentru a umple găurile din modestul buget al acestuia... Astfel încât, atitudinea voit impersonală a naratorului se dovedește, la o lectură reluată, a nu fi, în fond, nimic altceva decât un soi de bine pusă la punct capcană pentru cititorii inocenți, pe care, aparent, îi conduce spre o anumită interpretare a întâmplărilor relatate, doar pentru ca, apoi, să se dovedească faptul că, dedesubtul aparențelor se află întotdeauna mult mai mult decât s-ar fi putut bănui la prima vedere, respectiv la prima lectură. Tocmai de aici vine și unul din procedeele pe care le stăpânește cel mai bine Evelyn Waugh, și anume prezentarea voit dramatică a întâmplărilor – și, nu o dată, a personajelor implicate în aceste întâmplări. Lumea ficțională, iar cea de la Brideshead reprezintă, cu siguranță, exemplul prin excelență în acest sens, nu mai poate fi decât contemplată, fiind extrem de dificil de judecat în absența unui criteriu ori a unui etalon unic, așa cum se întâmpla, de pildă, în proza unui Angus Wilson, câtă vreme Waugh însuși, ca autor, tinde să se mențină pe o poziție marginală, alături de narator, și să-și păstreze simplul statut de observator. De aici atitudinea atât de specifică și maniera inimitabilă de a scrie a autorului *Întoarcerii la Brideshead*, precum și profunda sa capacitate de a se individualiza în contextul literaturii britanice a epocii. Și tot de aici sentimentul dominant, evident atât la nivelul personajelor, cât și al naratorului și, de ce nu, chiar la acela al cititorului, de deziluzie – nu doar în fața incapacității de adaptare la noile valori ale unei lumi lipsite, în fond, de o reală scară de valori, ci și în fața dificultății interpretării complete a faptelor relatate, în conformitate cu vechiul cod etic, estetic sau romanesc, ale cărui reguli, din nou, se dovedesc a fi inaplicabile în creații cum e romanul de față. Auden sau Huxley, abordând, practic, aceeași perioadă și, oarecum, aceleași aspecte și teme majore, au avut mereu tendința de a generaliza sau de a interpreta totul într-un mod ce tindea, nu o dată, să falsifice situațiile, într-un mod mai mult sau mai puțin evident, mai cu seamă la nivel estetic. Dar Waugh știe perfect cum să evite o astfel de capcană, adoptând, adesea, aparența simplei relatări, numai că, de fapt, tocmai această relatare, fie ea și voit impersonală, cum e, în anumite momente, cea a lui Charles Ryder, se bazează pe recursul extrem de subtil la emoția profundă. Doar astfel romanele sale reușesc să evidențieze, întotdeauna, marile adevăruri și să vorbească, mereu convingător, despre umanitatea ființei umane, despre credința în adevărul artei, dar și despre tristeți, pierderi, trecerea timpului și, mai presus de toate, despre alegerile care îi definesc personajele, făcându-le să fie ceea ce sunt și să transmită ceva cu adevărat esențial despre condiția umană și despre lumea, atât de grăbită și de marcată de tot felul de conflicte în care trăiau – atât de asemănătoare, uneori, și poate că deloc din întâmplare, cu cea în care trăiesc și cititorii de azi ai prozei lui Evelyn Waugh.

Bibliography:

1. Evelyn Waugh, *Un pumn de țărână/A Handful of Dust* . Traducere și note de Viorica Boitor, București, Editura Leda, 2008.
2. Evelyn Waugh, *Întoarcere la Brideshead/Brideshead Revisited*. Traducere de Mihnea Gafița, București, Editura Leda, 2009.